

УДК 504.54(477)

к.арх., доцент О.В. Чемакіна,
Київський національний авіаційний університет

ПЕРЕДУМОВИ РЕАБІЛІТАЦІЇ ПОРУШЕНОГО МІСЬКОГО СЕРЕДОВИЩА ВУГЛЕДОБУВНИХ РЕГІОНІВ

Наведені та обґрунтовані основні передумови реабілітації порушеного міського середовища на основі раціонального містобудівного використання порушених територій у формуванні міського середовища. Визначено концепцію реабілітації порушеного міського середовища. Розробка методики реабілітації порушеного міського середовища виконується на основі системного підходу і дає можливість визначити напрями містобудівного використання порушених територій.

Актуальність. Особливістю міст вугледобувних районів є необхідність визначення напрямів і прогнозне передбачення територіального розвитку містобудівних утворень. Головна проблема, що регламентує розвиток міст Донбасу - підвищення якості міського середовища, а саме - зниження всіх форм впливу техногенних навантажень шляхом проведення заходів з реабілітації. Основою реабілітації є детермінація соціально-економічного руху та містобудівної форми в умовах розвитку розселення у вугледобувних районах, взаємодія яких породжує феномен порушеного міського середовища і, одночасно, ініціюється його станами і трансформаціями.

Розвиток сучасних населених місць Донбасу актуалізує задачу активного розрешення проблем містобудівного використання порушених територій: з несприятливою екологічною дією на людину; з несприятливою естетичною дією; потенційних для використання під забудову, ландшафтно-рекреаційні зони тощо. Висвітлюється достатньо перспективний для практичного втілення напрямок розвитку містобудівної теорії - архітектурно-планувальна реабілітація порушень техногенного генезису міського середовища Донбасу.

Постановка проблеми. Проблема реабілітації порушеного міського середовища виникає у результаті такого користування природи людиною, коли техногенне навантаження і щільність населення на території перевищує містобудівні і екологічні її можливості, обумовлені природно-ресурсним потенціалом і загальною стійкістю міських ландшафтів. Містобудівна діяльність спрямована на раціональне землекористування, урахування екологічних особливостей територій, вирішення проблеми стійкого розвитку територій, включаючи обмеження шкідливого впливу господарської та іншої діяльності на навколишнє середовище. Це відповідає загальній меті реабілітації

порушеного міського середовища - досягнення високого рівня життя через організацію використання міського простору.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Перспективними напрямками у містобудуванні є методи оцінки стану навколишнього середовища і прогнозів дії на нього різних технічних систем. Наприклад, Реймерс Н.Ф. як основну ідею містобудівного планування, пропонує екологічну організацію використання території. Згідно з цим, реабілітація порушеного міського середовища містобудівних систем вугледобувних районів ставить за мету поєднання принципів раціонального містобудівного використання компонентів антропогенного, техногенного і природного ландшафтів; надання міському ландшафту функцій, які сприяють поліпшенню екологічної ситуації, впорядкуванню функціонально-планувальної структури містобудівних утворень, досягненню соціально-економічного ефекту. Дослідження, проведені по типологічних проблемах і комплексному плануванні охорони середовища, проте не встановлюють прямі зв'язки цього матеріалу з композиційною проблематикою взаємозв'язків елементів антропогенного, техногенного і природного ландшафтів. Тим часом, в містах Донбасу, як і в багатьох інших крупних промислових регіонах побудова міського простору неможлива без урахування порушених територій і визначення їх просторового використання.

Концепція реабілітації порушеного міського середовища Донбасу сформована у рамках системного підходу на основі теорії містобудівних систем, розробленої М.М. Дьомінім, Г.І. Лавриком, В.О. Тимохінім, І.О. Фомінім про наявність взаємозв'язків між місцем території в структурі міста і ймовірним характером її містобудівного використання. Концептуальна основа даного дослідження - функціонально-планувальна структура порушеної території у складі техногенного ландшафту, що реабілітується, створює умови для просторової конкретизації видів діяльності демоекосистеми.

Постановка завдання. Загальна ціль реабілітації порушеного міського середовища - створення умов оптимізації та поліпшення його окремих компонентів: рельєфу, мікроклімату, вітрового режиму, міської забудови, транспортної та комунальної інфраструктури, умов сприйняття композиційних домінант, функціонального навантаження та ін.

Об'єктом розробки і розв'язання містобудівної проблеми реабілітації виступає порушене міське середовище у його типології і морфології, а предметом - питання структурної реабілітації міських поселень (соціальна, економічна, екологічна, естетична, архітектурна реабілітація на основі урахування особливостей їх містобудівного розвитку); розробки їх інтегрованої

планувальної структури; забезпечення орієнтації на стійкий територіальний розвиток.

Реабілітація міського середовища - це системний процес його гуманізації, доповнення або поліпшення втрачених функцій для створення комфортних умов життєдіяльності населення. Ідея реабілітації порушеного міського середовища Донбасу полягає в розробці цілісної саморегулюючої системи життєзабезпечення на основі концентрації та інтенсифікації містобудівного використання зайнятого порушеннями територіального потенціалу. Згідно з цим твердженням, реабілітація порушеного міського середовища містобудівних систем вугледобувних районів ставить за мету поєднання принципів раціонального містобудівного використання окремих компонентів антропогенного, техногенного і природного ландшафтів; надання міському ландшафту нових функцій, які сприяють поліпшенню екологічної ситуації, впорядкуванню функціонально-планувальної структури містобудівних утворень, досягненню соціально-економічного ефекту від застосування заходів реабілітації.

Методологія розв'язання проблеми реабілітації міського середовища Донбасу базується на принциповому положенні припинення надмірного територіального зростання населених міст і перехід до їхньої активної реконструкції в існуючих межах з освоєнням незручних і невживаних територій з дотриманням екологічних вимог. Методологічною основою реабілітації порушеного міського середовища Донбасу є розгляд останнього як місця, де виникає й інтенсифікується негативний вплив техногенних чинників народногосподарського комплексу регіону, тому ця проблема вирішується з орієнтації не на усунення, а на дозвіл протиріч, що існують. Отже, в основу методології реабілітації порушень міського середовища закладений принцип виявлення сутності об'єктивного протиріччя і пошуку нової форми руху у котрій це протиріччя буде усунено.

Передумови реабілітації порушеного міського середовища Донбасу містять три блоки задач: аналіз та оцінка містобудівних ресурсів - природних, антропогенних і техногенних ландшафтів; розробка онтологічних моделей порушеного міського середовища; складання кадастрів міських територій з виділенням порушених; визначення характеру та містобудівного потенціалу антропогенного, техногенного і природного ландшафтів.

Основними соціально-економічними завданнями реабілітації порушеного міського середовища вугледобувних районів є: збереження здоров'я людей, збільшення господарської цінності містобудівних систем, оптимізація експлуатації територіальних ресурсів; підтримка естетичної цінності і самобутності міського середовища; збереження цілісності природних підсистем

Донбасу; забезпечення системного підходу до розв'язання проблеми для правильної організації управління навколишнім середовищем.

Теоретичною передумовою містобудівного розвитку міських структур Донбасу є містобудівне використання порушених територій на основі науково обґрунтованої економічної і правової стратегії державної політики. Значимість науки в містобудівному використанні порушених територій вимагає, насамперед, суворого визначення меж потенційних можливостей цього процесу і шляхів забезпечення оперативності, обґрунтованості і якості містобудівних рішень. Це висуває початкову задачу структуризації процесу проектування містобудівних систем із визначенням порушених територій, місця і значення їх наукової складової.

Цілі і завдання реабілітації порушеного міського середовища - підвищення ефективності використання міських земель в умовах обмеження територіального розвитку міст на основі виявлення територіальних потенціалів та інтенсифікації їх містобудівного використання. Цільовою функцією реабілітації порушеного міського середовища є визначення форм містобудівної організації порушених територій із розвитком функціональних, архітектурно-ландшафтних і композиційних зв'язків при забезпеченні рентабельності реабілітаційних заходів в комплексі соціальних, економічних, екологічних та містобудівних питань.

Висновки

Передумови реабілітації порушеного міського середовища вугледобувних регіонів визначені містобудівною специфікою економічних, соціальних і екологічних цілей, ієрархічністю складових підсистем, визначеним місцем і послідовністю розробки функціонально-планувальних елементів порушеного міського середовища, глибиною рішення містобудівних задач.

Література

1. Вергунов А.П. Город и природное окружение (архитектурно-планировочная организация взаимодействия). Автореф.дис.д-ра архитектуры.- М.:1985. 47 с.
2. Владимиров В. В. Досвід розробки питань охорони природи в районному плануванні // Охорона ландшафтів і проектування/ Інститут географії АН СРСР М., 1982.
3. Владимиров В.В Микулина Е.М., Яргина З.Н. Город и ландшафт. М.: Мысль, 1986.- 95с.
4. Земля тривоги нашої. За матеріалами національної доповіді про стан навколишнього природного середовища в Донецькій області у 1998 році (під ред. С. Куруленко) – Донецьк: НПП “Віза-Про”, 1999. – 107 с.

5. Лаврик Г.И., Тимохин В.А. Методы структурно-функционального анализа и оптимизации планировки города на ранних стадиях проектирования. — Технические средства архитектурного проектирования. — М., 1980. С. 13—18.

6. Чистякова С.Б. Містобудівна екологія, її основне завдання й методи дослідження// Оздоровлення навколишнього середовища міст/ ЦНИІП містобудування. – М., 1975р. С.10-17.

Аннотация

Приведены и обоснованы основные предпосылки реабилитации нарушенной городской среды на основе рационального градостроительного использования нарушенных территорий в формировании городской среды. Определенно концепцию реабилитации нарушенной городской среды. Разработка методики реабилитации нарушенной городской среды выполняется на основе системного подхода и дает возможность определить направления градостроительного использования нарушенных территорий.

Annotation

Presented and proved the basic premises of rehabilitation disturbed urbanenvironment based on sustainable urban development of disturbed areas in an urban environment. Defining the concept of rehabilitation of disturbed urban environment. Develop methods of rehabilitation of broken urban environment is performed through a systematic approach and provides an opportunity to identifyareas of urban use of disturbed areas.